

БІЛА-ТІУНОВА ЛЮБОВ РОМАНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри адміністративного і фінансового права,
доктор юридичних наук, професор*

СИСТЕМНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Проблематиці предмета та інших вимірників галузевості адміністративного права було присвячено чимало наукових праць (зокрема і в частині узгодженості підходів). Однак, пізнавальні завдання у цій царині все одно не можуть вважатися вичерпаними, та, імовірно, не зможуть бути вичерпані (з огляду на їх принципову значимість).

Зважаючи на те, що більшість питань, яким слід приділити увагу у цій публікації, стосується проблем галузевої та надгалузевої узгодженості адміністративно-правового вчення, видається за необхідне виправдати таку методологічну орієнтацію (ілюструючи тенденції до протилежного). Призначення розглядуваної галузі права переважно орієнтовано вітчизняними науковцями як на потреби практики, так і на необхідність теоретичного і юридичного забезпечення якісного правозастосування. Серед останнього особливій уваги приділяється нагальностям адміністративного судочинства, предметні межі та прикладні верифікаційні спроможності якого обумовлюються матеріально-процедурними надбаннями адміністративного права. Такий вектор цілком є справедливим, адже впровадження з 2005 р. спеціалізованої юстиції поставило перед адміністративістикою нові категоріальні, інституційні, суб'єктні та ціннісні запитання, виступаючи і поштовхом, і орієнтиром її перетворень. Окрім виявлення/підтвердження незавершеності (чи точніше неапробованості та неапробовуваності) багатьох аксіом публічно-приватної взаємодії, процесуальне законодавство (разом із досвідом його застосування) запропонувало основи вирішення сформованих запитів щодо: розуміння публічної служби і адміністративного договору; функціонального (а не організаційного) сприйняття суб'єктів владних повноважень: ролі неформалізованих (але юридично значимих) діянь публічної адміністрації; критеріїв виправданості її актів тощо. Не дивлячись на інструментальність адміністративно-процесуальних підходів, наука адміністративного права взялася за їх опрацювання, удосконалення, перевірку, спеціалізацію і впровадження, корелюючи свій прогрес із потребами відповідного судочинства.

Названа орієнтація не може критикуватися, адже вона виступила імпульсом якісних та кількісних змін адміністративного права, оживила його. Не випадково подібний зв'язок вважається традиційним/природним у більшості західноєвропейських країн, а в деяких із них (наприклад, Франції) розглядувана фундаментальна галузь

історично формувалась швидше як результат узагальнення, теоретичного опрацювання та позитивістського відтворення юстиційних досягнень, ніж послідовних унормувань поведінки носіїв влади. Водночас, слід заперечити проти абсолютизації описаного симбіозу (коли на його основі визначаються завдання, призначення і порядок денний адміністративного права). Так, адміністративне судочинство, хоча й є механізмом захисту приватних осіб від зловживань суб'єктів владних повноважень (своєрідний запобіжник невиваженості впорядковуючого впливу), воно: 1) є вужчим кількісно – стосується лише конфліктних/аномальних взаємодій, залишаючи осторонь безспірні відносини і виступаючи винятком із звичайної/щоденної адміністративної практики (а саме остання, як безпосередньо наближена до повсякденного життя громадян, детермінує загальне сприйняття публічних інституцій); 2) є відмінним темпорально – спрямоване на оцінку реально-го/установленого владарювання та конкретних актів його реалізації (натомість адміністративне право має орієнтуватись ще й на перспективу, нормативно супроводжувати перетворення, втілювати адміністративно-правову реформу, забезпечувати децентралізацію, у цілому – моделювати майбутнє владарювання); 3) є відносно вужчим якісно, (за обсягом аналізованих критеріїв) – перевіряє законність адміністрування, але залишає осторонь інші значимі для нього критерії (ефективність, наукова обґрунтованість, задоволеність населення тощо); 4) є суб'єктоцентричним у своїй «боротьбі» за порядок – починається із позовної ініціативи особи, орієнтується на захист її персонального правового становища (будучи зазвичай байдужим до загальних, але не уособлених, зловживань носіїв влади або до ірраціональностей адміністрування, котрі не обумовлюють порушення прав і не трансформуються в юридичні конфлікти). Зазначені особливості спеціалізованого судочинства (разом із орієнтацією адміністративного права на його потреби – як тенденції) обумовлюють диспропорційний розвиток розглядуваної фундаментальної галузі, вибірковість її прогресу і низьку цілісність результату. У зв'язку з цим видається нагальним актуалізувати (поряд із спостережуваним динамізмом) значимість системності формованої доктрини адміністративістики, її внутрішньої гармонійності, а не зовнішньо-забезпечувальної придатності.

Ще більше, ніж юстиційна векторність, диспропорції вносить абсолютизація обслуговуючого покликання публічної влади. Слід повністю підтримати сервісно-орієнтовану модель діяльності, сприйняття та розбудови мереж уповноважених суб'єктів. Саме цей ракурс міркування наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. і став лейтмотивом осучаснення адміністративного права. Як зазначав ідейний натхненник відповідних процесів В.Б. Авер'янов про нові принципи теоретичної моделі галузевих взаємодій: «це повинні бути переважно публічно-сервісні відносини, тобто відносини, у межах яких і завдяки яким держава обслуговує правомірні потреби й інтереси приватних осіб» [1, с. 171]. Такий підхід істотно забезпечив упровадження пріоритету прав людини та верховенства права у цілому. Адміністрування і його

юридична основа стали центруватися навколо інституту адміністративних послуг, дещо абсолютизуючи (виводячи за власні предметні межі) якісні виміри останніх (зручність, доступність, простота тощо). Однак, вказаний (безумовно позитивний) пріоритет був певною мірою однобічно-захоплюючим, як результат: доктринальна та нормативна оновленість несервісних складових адміністративного права значно відстає від більш передового сприяючого адміністрування. Юридичне впорядкування галузевого примусу, контролю і нагляду, неправових форм діяльності суб'єктів владних повноважень (як безпосередньо детермінуючих властивості правових), адміністративної чи дисциплінарної відповідальності не зазнали кардинальної перебудови, лише «косметично» засвоївши людиноцентризм. Але таке засвоєння залишається актуальним: як наголошує Р.С. Мельник: «примус теж може та повинен мати людське обличчя» [2].

Розкриті вище галузеві крайності не є винятковими, але вони доволі показові у контексті виникнення ціннісної неоднорідності адміністративного права. Ними і пояснюються причини (конкретні, як приклади виду) несистемності галузевої доктрини, і визначається її порядок денний. На них також базується загально-методологічне припущення: сучасні проблеми адміністративного права не стільки пов'язані із закостенілістю поглядів багатьох вчених (про що часто стверджують адміністративісти-реформатори), як обумовлені якісним розшаруванням галузі (різнооновленістю, а тому й дещо еkleктичною поєднуваністю, її частин). Подібна увага до системності пов'язана з суб'єктивним прагненням цілісності, пошуком універсальних стимулів удосконалення адміністративних атавізмів, впевненістю щодо об'єктивної позитивності цієї властивості юриспруденції. Видається, що це не є ще однією стороною радянського правосприйняття (у його гіпертрофованому формалізмі, безальтернативності, лінійній однобічності) і потреба в ній не відпаде.

Таким чином, системність адміністративно-правового мислення може забезпечити: 1) узгодженість знання, що означає мінімальну єдність освітніх, законотворчих та правозастосовних підходів; 2) неволютаристська оновлюваність знання (теоретичну верифікованість, принципова прийнятність, послідовність); 3) прикладна простота знання (коли кваліфікація життєвої події під ознаки якогось із елементів стрункого юридичного механізму дозволяє автоматично застосувати до неї напрацьовані загальні порядки). Отже, системність фахового осмислення права значима і для розвитку адміністративного права, і для його реалізації. У зрізі таких позицій слід в подальшому здійснювати дослідження ключових характеристик предмету аналізованої галузі.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: удвох томах: Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2007. 592 с.

2. Мельник Р. С. Концепція людиноцентризму у сучасній доктрині адміністративного права. *Право України*. 2015. № 10. С. 157–165.

Ключові слова: адміністративно-правове мислення, трансформація, адміністративне судочинство, адміністрування, людиноцентризм.

Key words: administrative and legal mentality, transformation, administrative justice, administration, anthropocentrism.

ЛАТКОВСЬКА ТАМАРА АНАТОЛІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри адміністративного і фінансового права,
доктор юридичних наук, професор*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Отримуючи більший доступ до фінансових послуг у цифровому вигляді, ще більше переконуємося у цифрове майбутнє фінансового права. Україна повинна повною мірою скористатися цифровими фінтех-рішеннями у своїй стратегії відновлення, щоб допомогти усунути соціальні та економічні втрати, завдані війною. Сучасний ринок цифрових технологій привів до зростання ролі інформації та засобів її інтерпретації. Відомо, що за допомогою технологій можна легко оплатити комунальні послуги чи подати власну ініціативу через проєкт громадського бюджету. Технології стрімко розвиваються, тож і кількість їхніх користувачів поступово збільшується.

Не дивлячись на те, що хоча вже більше 60% населення світу має доступ до інтернету, питання цифрового розриву нікуди поки не зникло. Цифровий розрив – це різниця між можливостями доступу різних людей або груп до мережі «Інтернет» і до цифрових технологій. Загалом світові тенденції демонструють, що цифрові технології прямують до інклюзивності, а зростання кількості користувачів інтернету є пріоритетом для країн.

Україна з кожним роком робила все більше кроків до покращення якості послуг та залучення українців до процесів прийняття рішень, а, отже, цифрова освіта поступово стала основною нормою. Особлива потреба в ній відчувається сьогодні, коли розпочалася повномасштабна, жорстока, кривава війна на українській землі, яка розділила світ на «до» та «після» і перевернула буквально все в нашій країні. Віримо, що зі здобуттям перемоги нашою країною ми ввійдемо у зовсім іншу Україну – оновлену, сучасну і цифрову.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р було схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей [1], повноваження по координації роботи з реалізації Концепції було